

KULTÚRÁK – HÁZASSÁGBAN

KOVÁCS NÓRA*

Kínai-magyar párkapcsolatok Magyarországon: egy kvalitatív vizsgálat tapasztalatai¹

A migrációval összefüggésben létrejött vegyes házasságok az utóbbi évtizedekben globális jelenséggé váltak, és számos összefüggésben és földrajzi viszonylatban kerültek a kutatói figyelem középpontjába. A szociológia a vegyes házasságokat hagyományosan a migránsintegráció egyik számottevő indikátorának szokta tekinteni. Izgalmas kérdés, hogy a Magyarországra érkező transznacionális migráció miként jelenik meg a helyi párkapcsolati piacon, illetve, hogy az így létrejött párok, nemritkán szemmel láthatóan is vegyes családok életét milyen módon hatja át a transznacionalitás és a többféle kultúra egyidejű jelenléte. Jelen tanulmány ezt a problémakört a Magyarországra érkezett kínai népesség összefüggésében vizsgálja.

Magyarországon a kínaiak alkotják a legnagyobb látható migráns kisebbségi csoportot. A rendszerváltozást követő évek és gazdasági körülmények kedveztek a jövetelüknek, hiszen 1989 és 1992 között vízum nélkül léphettek be Magyarországra. A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 1995 és 2000 között három és fél ezerről megközelítően mindössze kilencezer főre nőtt a Magyarországon élő kínai állampolgárok száma. Ugyanakkor informált becslések, és az itteni kínai népesség egyes szereplőinek – köztük néhány kínai beszélgetőtársam – vélekedése szerint a tényleges létszám jóval magasabb volt, és az 1990-es évek végére harminc-negyvenezer fő körül mozgott.² A KSH adatai ugyanerre az időszakra vonatkozóan kétszer annyi nőt, mint férfit szerepeltetnek, ám 2000-től viszonylag

* A szerző antropológus, az ELKH TK Kisebbségkutató Intézetének tudományos munkatársa.
E-mail: Kovacs.Nora@tk.hu

¹ A kutatás az NKFI támogatásával valósult meg (OTKA 112282).

² STADAT 1.7. Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok földrészek, országok és nemek szerint. (1995–)*(1/2) https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnvn001a.html?down=483. A Magyarországon tartózkodó kínai állampolgárok száma ezen adatsor szerint így alakult 1995 és 2000 között: 1995: 2,394; 1996: 2,891; 1997: 4,383; 1998: 5,088; 1999: 5,132; 2000: 5,407.

kiegyenlített arányban voltak jelen közöttük nők és férfiak. Sok húszas, harmincas éveiben járó fiatal felnőtt kerekedett fel, hogy Magyarországra jöjjön, és jelentős volt azok aránya, akik láncmigrációval jöttek. A róluk szóló első jelentések az 1990-es évek elején viszonylag magasan iskolázott, önellátó népességként mutatták be őket, akik a transznacionális kapcsolatháló társadalmi tőkájével rendelkeztek. Legtöbben vállalkozóként ruha és cipő kis- és nagykereskedelmével foglalkoztak Budapesten és vidéken, bár többségük Budapesten telepedett le. A kereskedelmi egységek, üzletek, piacok, büfék és éttermek mellett számos kínai szervezetet és intézményt hoztak létre Magyarországon az 1990-es évek eleje óta.

Valószínűleg a változó jogi és gazdasági körülmények is hozzájárultak, hogy sokan távoztak az országból a 2010-es évek elejére. A 2010-es népszámlálás kevesebb, mint 9000 Magyarországon élő kínai állampolgárt regisztrált; a bennfentes becslések szerint sem tartózkodtak már többen, mint 15 ezren.³ Ezt a demográfiai állapotot alakította át a 2013-ban induló letelepedési vízumkötvény program, amelynek hatásait az itt bemutatott kutatás nem vizsgálja. Az ideérkezők nem egyazon földrajzi térségből indultak, bár azonosítható volt a Zhejiang és Fujian tartományokból érkezők markáns csoportja, akik jellemzően a vendéglátás területén kezdtek vállalkozásba. Arányuk a magyarországi kínai népességen belül a 2000-es évek második felében megemelkedett.⁴ A kínai vállalkozók meghatározó részének az üzleti modellje változáson ment keresztül az 1990-es évek óta: a kiskereskedelmet a már korábban is létező transznacionális hálózatokon alapuló, más európai országokat is érintő, formalizálódott nagykereskedelem váltotta fel, amelyet ugyanakkor jellemeztek a szolgáltatások, főleg a kínai turizmus kiszolgálása felé való terjeszkedés is.

A befogadó társadalom szemszögéből tekintve a Magyarországra érkező kínaiakat, mint potenciális párkapcsolati partnereket az alábbi ismérvek jellemezték az 1990-es évek kezdetén: A „tipikus kínai migráns” a húszas vagy harmincas éveiben járó férfi vagy nő lehetett a Kínai Népi Köztársaság bármely régiójából, rendelkezhetett középfokú, vagy akár valamiféle főiskolai végzettséggel, Magyarországon kereskedelmi vállalkozásba kezdett, és nem, vagy csupán mérsékelt erőfeszítést tett a magyar nyelv elsajátítására.

A magyarországi kínai népességet az 1990-es évektől tanulmányozó Nyíri Pál megállapította, hogy „az együttélések és a vegyes házasságok magyarokkal gyakoribbak vidéken, de ott is ritkák”.⁵ Úgy tűnik, ennek okai vélhetően nem a kínai

³ STADAT 1.7.

⁴ Nyíri Pál: Egy transznacionális „közvetítő kisebbség”: kínai vállalkozók Magyarországon. In: Feischmidt Margit (szerk.) *Etnicitás. Különbségteremtő társadalom*. Budapest: Gondolat – MTA Kisebbségkutató Intézet, 2010. 141–151.

⁵ Nyíri Pál: Kínai migránsok Magyarországon: Mai tudásunk és aktuális kérdések. In: Hárs Ágnes és Tóth Judit szerk.: *Változó migráció – változó környezet*. Budapest: MTA ENKI, 2010. 147–171.

diaszpóra endogámiára irányuló normáiban voltak keresendők. „Az exogámia megengedett. Néhány kínai férfi, különösen kisvárosi vállalkozások tulajdonosai, magyar nőkkel élnek együtt, és léteznek vegyes házasságok is.”⁶ A bevándorlók második generációjának párválasztásakor a „kínai szülők számára nem probléma, hogy fiaik és lányaik magyarokkal randevúzzanak; nem szólnak bele a választásba.”⁷ Ám ha valóban ez volt a helyzet, akkor miért nem jött létre több ilyen kapcsolat? A 2010-es évek második felében végzett terepmunkám során sikerült találni vegyes párokat, de a magyarországi kínai népesség létszámához képest keveset. Bár a vegyesházasság a bevándorlók társadalmi integrációjának gyakran hivatkozott indikátora,⁸ a kínaiak magyarországi integrációját vizsgáló kutatók figyelme vélhetően azért nem irányult megkülönböztetett módon a vegyesházasságokra, mert nem tűnt gyakori jelenségnek.

Az utóbbi évek társadalomtudományos vizsgálódásaiban jelentősen differenciálódott, milyen társadalmi dimenziókban kísérelték mérni vagy megragadni a kutatók az egyes migráns népességek integrációját. A politikai, gazdasági, oktatási integráció mellett olyan újabb megközelítések is megjelentek, mint például a baráti kapcsolatokon, a párkapcsolatokon, intimitáson keresztül megvalósuló integráció. Ugyanakkor a fogalomról való gondolkodás tovább árnyalódott, finomodott. A migrációval összefüggésben létrejött vegyesházasságok kapcsán Miri Song a Kenti Egyetem kutatója megkérdőjelezte, hogy a vegyesházasságok létrejötte a sikeres migráns integráció indikátora lenne, különösen azokban az esetekben, ahol nagy a különbözőség, a társadalmi távolság a házasság felek csoportjai között.⁹ Sikeres integrációnak tekinthető-e az a vegyes házasság, ahol az abból származó gyerekek szemmel látható másságuk miatt diszkrimináció célpontjaivá válnak és elkerülhetetlenül marginalizálódnak, veti fel a kérdést a Song.¹⁰

A párkapcsolatok kialakulása és a vegyes házasságon keresztül elért társadalmi beilleszkedés vonatkozásában is gondolatébresztő a közvetítő kisebbségek elgondolása, amelyet ugyancsak Nyíri vezetett be a magyarországi kínai diaszpóráról való tudományos gondolkodásba. A kínai kereskedők magyar társadalomban betöltött szerepét a közvetítő kisebbségek fogalmának segítségével értelmezte, amelyet Jonathan Turner és Edna Bonacich alkotott meg 1980-ban.¹¹ A közvetítő kisebbségek olyan migránsok, akik országhatárokon keresztül nyúló etnikai alapú kapcsolathálóik segítségével intézményesült pozíciókat foglalnak el a gazdaság bizonyos jól körül-

⁶ Nyíri, 2006. 44.

⁷ Uo.

⁸ L. pl. Dribe, Martin – Lundh, Christer: Inter-marriage and immigrant integration in Sweden: An exploratory analysis. *Acta Sociologica*, Vol. 2008. (51)4. 329–354.

⁹ Song, Miri: Is intermarriage a good indicator of integration? *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2009. 330-348. DOI: 10.1080/13691830802586476

¹⁰ Song, 2009.

¹¹ Idézi Nyíri, 2010.

határolható területein a legfelső és a legalsó társadalmi rétegek között, miközben maguk, idegenek lévén, kívül maradnak a társadalmi hierarchián.¹² Kérdés, hogy a kívülmaradás a közvetítő kisebbségek esetében cél vagy az elfoglalt társadalmi pozíció jellegéből adódó következmény, mindenesetre a fogalom kiindulópontot jelenthet a kínai magyar vegyes házasságok alacsony arányának értelmezéséhez.

A kínai-magyar vegyes párkapcsolatok problémakörének megközelítése

A Magyarországra érkező kínaiak és a helyi társadalom tagjai közti interetnikus párkapcsolatok témaköre szorosan kapcsolódik a családszociológia és a migrációkutatás több kérdésköréhez, köztük a migránsoknak a házasság következtében létrejövő társadalmi mobilitásához, valamint a transznacionalitáshoz. Demográfusok, szociológusok, antropológusok és migrációkutatók több olyan kutatási problémát fogalmaztak meg, amelyek relevánsak a kínai-magyar vegyes párkapcsolatok vizsgálatában is. A jelenség megközelítésében a nemzetközi szakirodalom három ága bizonyult inspirálóknak. A kiterjedt párkapcsolati vizsgálódásokon belül azok a vegyes házassággal foglalkozó kutatások, amelyek kitértek a rassz, a kulturális háttér és a transznacionalitás kapcsolatokban játszott szerepére;¹³ azok a migrációs kutatások, amelyek a vegyes házasság és a bevándorlók integrációjának viszonyára fókuszáltak; valamint a kínai társadalom, különösen a családon belüli kapcsolatok változásaira irányuló kutatások eredményei. Bár a tudomány világánál szélesebb olvasóközönséget céloztak, a vegyes házaspárok gyereknevelési gyakorlatának értelmezése során tanulságosnak bizonyultak a kínai-amerikai Amy Chua nézetei arról az Amerikában megfigyelt jelenségről, amelyet „kínai gyereknevelésnek” nevezett,¹⁴ illetve az írásai által kiváltott közösségi reakciók.

A vegyes házasságról, mint társadalmi jelenségről értekezve a témakör egyik nemzetközi szakértője Matthis Kalmijn, aki empirikus és elméleti tanulmányok alapján tekintette át az endogámia (a közösségen belüli házasság) és a homogámia (a hasonló státuszú partnerek közötti házasság) lehetséges okaival kapcsolatos hipotéziseket.¹⁵ Kalmijn azt fogalmazta meg, hogy a párválasztással kapcsolatos

¹² Ez a fogalom segíti az első generációs magyarországi kínaiak párválasztásának értelmezését. A helyzet változik a következő, kétnyelvű generációval, akik a 2010-es évekre fiatal felnőtteké váltak, és akik helyzete a magyar társadalomban nagyon különbözik a szüleikétől.

¹³ Hohmann-Marriott, Bryndl E. – Amato, Paul: Relationship Quality in Inter-Ethnic Marriages and Cohabitations. *Social Forces*, Vol. 87, No. 2 (Dec., 2008.) 825–855.

¹⁴ Chua, Amy: *Battle hymn of the tiger mother*. Penguin Books, 2011.; Chua, Amy: *The triple package: how three unlikely traits explain the rise of fall of cultural groups in America*. Penguin Books, 2014.

¹⁵ Kalmijn, Matthis: Intermarriage and homogamy: Causes, patterns, trends. *Annual Review of Sociology*, Vol. 24. 1998. 395–421.

tos elméletek nagyon fontos pontokon segítenek megérteni a vegyes házasságok létrejöttének okait. Álláspontja szerint a házasságok mintázatait három jelentős társadalmi erő formálja: az egyén preferenciái a potenciális partnerben rejlő erőforrásokat illetően; a társadalmi csoport befolyása; és a párkapcsolati piac kínálatának korlátai.¹⁶ A házasság szakirodalmának áttekintéséből a szerző azt a következtetést vonta le, hogy a szociológiai elméletalkotás sok év alatt kifejlesztett sokrétű perspektívája alkalmasabb a jelenség értelmezésére, mint a pszichológusok és közgazdászok által kifejlesztett párválasztási elméletek.¹⁷ A válás kockázataira irányuló másik, Hollandiára fókuszáló kutatásában tesztelte az ún. heterogámia-hipotézist, amely szerint a vegyes házasságok gyakrabban végződnek válással, mint a homogám kapcsolatok.¹⁸ A nemzetiséget és a vallást figyelembe véve a szerzők azt találták, hogy minél nagyobb a házaspár társadalmi csoportjai közötti különbség, annál nagyobb a válás kockázata is, valamint, hogy Hollandiában az új csoportok nehezebben átjárhatóak, mint a régié. Egy összehasonlító tanulmány ugyanezt a kérdésvetést fejlesztette tovább, és arra kereste a választ, hogy az Egyesült Államokban egyes etnikai alapú csoportok miért hajlamosabbak a vegyes házasságra, mint mások.¹⁹ Eredményeik között a szerzők kiemelik bizonyos kontextuális tényezők, különösen a kultúra fontosságát az endogámia kialakulásában.²⁰

Dribe és Lundh a vegyes házasság és a migráns integráció összefüggéseit vizsgálták meg Svédországban, különös figyelmet fordítva a gazdasági integrációra 39 bevándorló csoport anyakönyvi keresztmetszeti adatai alapján.²¹ A szerzők számos fontos kérdésre hívták fel a figyelmet. Kiemelték a bevándorlási mintázatok és a migráns integráció különbségeit Európa és az USA között, és hangsúlyozták, hogy amerikai tanulmányok alapján nehezen lehet következtetéseket levonni az európai vegyes házasságok integrációjában betöltött szerepére vonatkozóan.²² Azt találták, hogy a befogadó országban eltöltött adaptációs időszak hossza magasabb vegyesházassági arányokhoz kapcsolódik, de ez erősebben jelenik meg a menekültek, mint a gazdasági bevándorlók esetében.²³ Adataik jelzik az azonos származású potenciális házastársakat kínáló lokális közösség viszonylagos méretének negatív hatását is. Erős kapcsolatot találtak a befogadó társadalom tagjaival kötött

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo..

¹⁸ Kalmijn, Matthijs – de Graaf, Paul M. – Janssen, Jacques P. G.: Intermarriage and the risk of divorce in the Netherlands: The effects of differences in religion and in nationality, 1974–94. *Population Studies*, Vol. 59, No.1. (Mar., 2005.) 71–85.

¹⁹ Kalmijn, Matthijs – van Tubergen, Frank: A comparative perspective on intermarriage: Explaining differences among national-origin groups in the United States. *Demography*, Vol. 47, No. 2. (May 2010.) 459–479.

²⁰ Uo.

²¹ Dribe & Lundh, 2008.

²² Uo.

²³ Uo.

házasság és a gazdasági integráció között a foglalkoztatottság és a jövedelem területein. A szerzők azt is hangsúlyozták, hogy a családi kultúra (családi rendszerek, rokoni kapcsolatok, házassági szokások) terén nagy különbségek vannak az egyes bevándorló közösségek között, és hogy ezek a különbségek nagyon időtállóak.²⁴

Szociológusok részéről történtek kísérletek vegyes házassági tipológiák megalkotására is. Sofia Gaspar Európán belüli migrációval létrejött vegyes párokat vizsgált Olaszországban és Spanyolországban.²⁵ 1974 és 2003 között migrációs döntést hozó, Európán belüli migránsok nagyszámú adatát elemezte és megállapította, hogy a szerelem, az érzelmi motívumok nagyon erőteljesen jelentek meg a migrációt kiváltó okok között a gazdasági vagy életminőségi magyarázatok mellett. Gaspar az alábbi hármast vegyes partnerkapcsolati tipológiát alkotta meg: szerelmi migráns kétnemzetiségű párok; Eurostar, azaz magasan képzett, a nemzetközi munkaerőpiacon magas értékű kétnemzetiségű párok; valamint a nyugdíjas migráns kétnemzetiségű párok.²⁶ A három típus közül az első az, amelynél a migrációt kiváltó ok tisztán a szerelem volt.

A nemzetközi migráció különféle vetületeit az 1990-es években vizsgáló társadalomtudományi kutatások a migráns népeiségek megközelítésének új fogalmi kereteit hozták lére. A transznacionális antropológia figyelme a migránsok életét befolyásoló kettő vagy több helyszínre, a társadalmi kapcsolatok határokon átívelő hálózataira, eltérő diskurzus- és szimbólumrendszereire egyidejűleg kezdett el irányulni. A migrációs kutatások fókuszja elmozdult az asszimilációs modellektől, az olvasztótégely-elmélettől és a második generáció kultúráváltásától a diaszpórák több lokációhoz egyidejűleg fűződő gazdasági, családi és kulturális kapcsolatai felé.²⁷ A kínai diaszpórák tagjait a köztudatban gyakran kapcsolják össze ezzel a transznacionális életformával, amely a szakirodalom és az empirikus kutatás tapasztalatai szerint jellemzi a magyarországi kínaiakat is.

A nyugati antropológia régóta érdeklődést mutat a kínai társadalom és kultúra iránt. A klasszikus antropológia kérdésfelvetései a kínai társadalom intézményeire, valamint az őket alkotó társadalmi kapcsolatok különféle aspektusaira irányultak.²⁸ Az utóbbi évtizedek során a kínai társadalom és intézményei jelentős átalakulásokon mentek keresztül. A család, a házasság intézményeit, ezek változásait kiterjedten tanulmányozták Kínában, és ezeken belül a társadalmi nemek kérdése²⁹ és

²⁴ Uo.

²⁵ Gaspar, 2011.

²⁶ Uo.

²⁷ Basch, Linda – Nina, Glick Schiller – Szanton Blanc, Cristina: *Nations unbound. Transnational projects, postcolonial predicaments and deterritorialized nation-states*. Gordon and Breach Science Publishers, 1994.

²⁸ L. pl. Emily Martin Ahern klasszikus monográfiáját a kínai rítusokról és politikáról, vagy Maurice Freedman, Burton Pasternak, és Myron Cohen munkáit.

²⁹ Egy hongkongi leszármazási csoport hagyományos házassági mintázatainak antropológiai elemzésében Watson összekapcsolta a házasság által létrehozott affinális viszonyokat

a hatalmi viszonyok már több évtized óta megkülönböztetett figyelmet kapnak.³⁰ Kutatások széles köre irányult a család változásaira, a hozzá kapcsolódó értékek és normák alakulására a globalizáció kontextusában. A legutóbbi időszak nemzetközi tudományosságában a nyugati kutatók mellett megjelentek a kínai antropológia képviselői is, akik a legutóbbi évek társadalmi és kulturális folyamatait a saját társadalom nézőpontjából kísérelték meg feltárni és értelmezni³¹.

Az elvándorlás és a visszavándorlás, a transznacionális mobilitás, a mobilitás mint életforma jelenségét és társadalmi következményeit a kibocsátó társadalom nézőpontjából nemcsak Kínában, és különösen Hong-Kongban vizsgálták, hanem Délkelet-Ázsia számos térségére vonatkozóan is. A transznacionális házasságipar következtében Ázsia különböző országaiból kiinduló házassági célú migráció társadalmi hatásait több relációban tanulmányozták mélyrehatóan. Bélanger és Tran például vietnami nőknek a Tajvan és Dél-Korea felé irányuló házassági migrációja kapcsán megmutatták, hogy ez miként vezetett társadalmi változásokhoz a kibocsátó közösségekben, milyen mértékben emelte meg saját társadalmi státuszukat, valamint a házassági migrációra esélyes falubeli fiatal nők társadalmi megítélését is.³²

Ellen Efron Pimentel közel kétezer kínai házaspár saját kapcsolatára és házasságának minőségére irányuló tapasztalatait vizsgálta az ezredforduló idején.³³ A házasságok nehezen megragadható minőségét több dimenzióban, a boldogság-közelség, illetve a nézeteltérés-instabilitás tapasztalati párokon keresztül mérte. A házasság magasabb minőségét több boldogság-közelség, illetve kevesebb nézeteltérés-instabilitás jellemezte.³⁴ Kutatása eleven képet festett a városi környezetben élő kínai házasságok működéséről a 20. század végén. „Vajon élhetünk-e ugyanazokkal az előfeltételezésekkel a házassági kapcsolatról egymástól különböző társadalmakban?” – tette fel a pekingi házaspárokra irányuló vizsgálata egyik

a társadalmi osztályok és a társadalmi egyenlőtlenségek reprodukciójával. L. Watson, Rubie S.: Class differences and affinal relations in South China. *Man*, New Series, Vol. 16, No. 4. (Dec., 1981). 593–615.

³⁰ L. pl. Davin, Delia: *Woman-work: women and the Party in revolutionary China*. Clarendon Press, 1976.; valamint Davin, Delia: Book review on Domenach, Jean-Luc – Chang-Ming Hua (1987) *Le mariage en Chine*. Paris: Presses de la Fondation des Sciences Politiques. *The China Quarterly*, No. 113. (Mar., 1988.) 119–120.

³¹ L. Kwok-bun, Chan (ed.): *International Handbook of Chinese Families*. New York: Springer, 2013.; Stafford, Charles (ed.): *Ordinary ethics in China. London School of Economics Monographs on Social Anthropology*, Volume 79. London: Bloomsbury, 2013.; Davin, Delia: *Internal migration in contemporary China*. New York: St. Martin's Press, 1999. 177.; Kleinman, Arthur [et. al.]: *Deep China. The moral life of the person. What anthropology and psychiatry can tell us about China today*. Berkely: University of California Press, 2011.

³² Bélanger, Danièle – Tran Giang Linh: The impact of transnational migration on gender and marriage in sending communities of Vietnam. *Current Sociology*, 2011. Vol. (59)1. 59–77.

³³ Efron Pimentel, Ellen: Just how do I love Thee?: Marital relations in urban China. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 62, No. 1. (Feb., 2000.) 32–47.

³⁴ Efron Pimentel, 2000.32.

központi kérdését az amerikai kutató.³⁵ Efron Pimentel kiemelte, hogy „a házassági kötelék történelmileg messze másodlagos szerepet töltött be a szülők és gyerekek generációi közti kapcsolatokhoz képest, és különösen a fiúgyerekek és szülei viszonyához képest.”³⁶ A patrilineáris kínai leszármazási rendszer, a közvetített házasság, a házasságkötést követő virilokalitás a házassági kötelék jelentőségét a családon belüli intergenerációs kapcsolatok mögé helyezte. „A házasság univerzális és utilitarista volt, célja a gyermekáldás, valamint a nagyobb családi csoport jólétének keresése volt.”³⁷ A 20. század során a házassággal kapcsolatos elgondolások nagymértékű változáson mentek keresztül. A kommunista párt fizetett állásba irányította a nők többségét, megváltoztatta a házasságkötés törvényi kereteit, és a párválasztási szempontok között előtérbe tolta a házasuló felek közti kölcsönös szeretetet és partnerséget. A válást szabályozó kínai törvény a házas felek közti szeretet hiányát válóokként ismerte el.³⁸ Az amerikai kutató azt találta, hogy a család keretein kívüli interakciók a házas felek között nem befolyásolták számottevően a házasság minőségét. A válaszadók túlnyomó többsége nem randevúzott a házasságkötésük előtt. A szülői jóváhagyás láthatóan nagyon erősen befolyásolta a házasság minőségét, emellett a kínai házaspárok tagjainak felfogása a szerelemről nem volt romantikus.

A kínai-magyar párkapcsolatokat kialakító személyek egymásról való elképzelései minden bizonnyal nem függetlenek a két társadalom egymáshoz képest eltérő globális státuszától, azok időbeli változásaitól. Az ausztrál sinológus Geremie Barmé 1995-ben megjelent esszéje posztkoloniális keretben értelmezte a kínai társadalom történetileg rétegzett és komplex viszonyát a nyugati világgal. Tanulmánya finomíthatja arról alkotott felfogásunkat, hogy a kínai oldalról milyen történetileg formálódott érzületek, attitűdök, sztereotípiák jellemezhetők a kínai diaszpóra frissen érkezett tagjait a rendszerváltást követően.³⁹ A legutóbbi években kutatások egész sora valósult meg, amely kínaiakat is érintő vegyes házasságokat és a kapcsolatokon belüli intimitás kérdéskörét geopolitikai összefüggésben is értelmezték.⁴⁰

Terepmunka Magyarországon

A több éven keresztül folytatott terepkutatás kezdetén, 2013-ban tájékoztató interjút készítettem egy akkor hetvenes éveiben járó kínai férfival, aki egy ismerős kínai

³⁵ Uo.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo., 33.

³⁸ Uo.

³⁹ Barmé, Geremie R.: To Screw Foreigners is Patriotic: China's Avant-Garde Nationalist. *The China Journal*, No. 34. (1995). 209–234.

⁴⁰ L. pl. Barabantseva, Elena – Ní Mhurchú, Aoileann – Peterson, V. Spike: Introduction: Engaging geopolitics through the lens of the intimate. *Geopolitics*, 2019. 1–15. DOI: 10.1080/14650045.2019.1636558

nagykereskedő szerint jól ismerte a helyi kínai közösség tagjait, és egyfajta közvetítői szerepet töltött be az itt élő kínaiak és a magyar társadalom között. Egész szakmai életútját annak szentelte, hogy magas szinten elsajátítsa a magyart, és mint idegen nyelvet tanítsa azt egy rangos kínai egyetemen. Élete során hosszabb időszakokat töltött Magyarországon, mielőtt végleg Budapesten telepedett le. Már az előzetes telefonos egyeztetés során jeleztem, hogy a segítségét kérném, hogy kínai-magyar párokkal összeköttetésbe kerülhessek. A bennünket összekapcsoló ismerős kereskedő utalt arra, hogy a professzor maga is személyesen érintett volt vegyes párkapcsolatban. Lelkesen beszélt a magyar nyelvről és a hozzá fűződő személyes kapcsolatáról. Ismételt felvetéseimre, hogy kössön össze kínai-magyar párokkal, hogy antropológusként a vegyes házasságokat tanulmányozhassam, elmondta, hogy sajnálja, nem tud segíteni, nem ismer ilyeneket, és utalt arra, hogy neki volt egyszer egy magyar barátnője, de az a kapcsolat nem jól alakult, nem működött. Miután hazaértem a beszélgetésből, megcsörrent a telefon, idős kínai interjúalanyom hívott, hogy ott ül a feleségével, és úgy gondolják, mégis tudnának nekem segíteni. Elmesélte, hogy felesége két harminc év körüli unokaöccse, akik nemrég érkeztek Magyarországra Kínából, egy elegáns kínai étteremben dolgoznak Budapesten szakácsként, nagyon jó fizetéssel, és a közeljövőben kilátásban van ennek emelése is. Szívesen házasodnának korukbéli vagy kicsit idősebb, de semmiképpen nem elvált magyar nőkkel. Igyekeztem újra elmagyarázni, hogy tanulmányozni szeretném a már létező kapcsolatokat, és nem egymásnak kívánom kiközvetíteni a vegyes házasságok lehetséges résztvevőit. Elbeszélünk egymás mellett. Az epizód számomra jelezte, hogy bár egyazon nyelvet beszélünk, ebben a kínai-magyar kontextusban bizonyos fogalmak, például a kínaiak és magyarok közti „házasság” és ezek „antropológiai kutatása” kulturálisan meglehetősen eltérően kondicionált asszociációkat támasztott.

A kutatás fókusza, módszerei

A dolgozatban tárgyalt vizsgálat eredetileg a Magyarországon tartósan vagy időszakosan tartózkodó, formalizált házasságban élő párokat célozta, végül azonban a terepkutatás látóterébe került együtt élő, randevúzós, külön élő és elvált párokról gyűlt kvalitatív adatokat, sőt viszonyítási pontként néhány nem Magyarországon élő pár tapasztalatait is hasznosította. Hogy megértsük, milyen szerepet tölthetnek be az eltérő szociokulturális hátterek az internetikus kapcsolatok belső dinamikájában, érdekes szempontokat hozhatnak be a sikertelen kapcsolatok résztvevőinek tapasztalatai, reflexiói. Viszonylag sokan utasították el a beszélgetést, így még értékesebbnek tűnt minden, a kérdéskörhöz kapcsolódó empirikus ismeret.

Az adatgyűjtés 2014 és 2017 között zajlott. A kínai-magyar házasságkötések összesített adatai nem szerepeltek külön a központi nyilvántartásban. Az egyes

házasságkötéseket a kerületi anyakönyvekbe vezették be. Néhány koncentráltabb kínai jelenlétet mutató budapesti kerület (VIII., IX., X.) anyakönyvvezetőitől kapott tájékoztató adatokból az derült ki, hogy a 2014-et megelőző évtizedben évente átlagosan egy-két olyan házasságot rögzítettek, amely legalább egy (de néhány esetben kettő) kínai állampolgár kötött. Itt kell megjegyezni, hogy a jelen vizsgálat látóterébe került formalizált párkapcsolatok mindegyikét Magyarországon kívül kötötték.

Az interjúk elkészítése egyes esetekben több hónapos egyeztetést követően jött létre, részben e népesség munkavégzési sajátosságai, illetve mobilitása miatt; akadt továbbá, aki a kapcsolatfelvételkor elhárította a megkeresést, később mégis megsztotta a tapasztalatait.

Egy hároméves intenzív kínai nyelvtanulás nyomán kialakult ismeretségek, valamint személyes baráti kapcsolatrendszer segítségével igyekeztem beazonosítani kínai-magyar vegyes párokat. Az így összeállt minta nem lett reprezentatív az itt élő kínai népességre nézve. Többen nem kívántak közülük részt venni, illetve a résztvevők közül is többen nem kívántak bizonyos témákat (munkatevékenység részletei, anyagi helyzet, személyes érzelmek) részletesebben érinteni. Bár töredékesek és nem teljesek, e beszélgetések során gyűjtött adatok magyar és kínai oldalról is bepillantást kínáltak a vegyes párkapcsolatok mindennapi valóságába.

A kínai nyelvtudás fontos eleme lehet a magyarországi kínai népességre irányuló empirikus kutatásoknak. A vegyes házasságra irányuló beszélgetések többségében magyarul, illetve néhány esetben angolul folytak. A terepmunka alatt egyébként az volt a benyomásom, hogy a kutatásban való közreműködés elutasításában a magas szintű kínai nyelvtudás hiányának nem volt jelentős a szerepe.

A kínai-magyar vegyes házasságok témakörét firtató első beszélgetést egy sikeres kínai nagykereskedővel és Kínában született, de már Magyarországon felnőtt és egyetemi diplomát szerzett fiával folytattam egy külvárosi bevásárlóközpontban. Segítséget és kontaktokat kértem tőlük a kutatáshoz. Az első generációs apa egy dossziéval érkezett a találkozónkra, amely egy kézzel írott listát, valamint helyi kínai lapokból származó újságkivágásokat tartalmazott kínai-magyar vegyes párok kínai tagjairól. A találkozó során egyesével mentünk végig a listán, amelyet kínai feleségével állítottak össze. Minden egyes tételhez, azaz vegyes párkapcsolathoz fűzött néhány személyes megjegyzést, és melléttett egy mindenki számára hozzáférhető, publikus újságkivágást is. Végül megkért, hogy kezeljem diszkréten ezeket az információkat.

Az adatok egy része párok tagjaival, valamint őket közéről ismerő harmadik, többnyire magyar személyekkel (kínai gyerekeket tanító pedagógusok, a kínai nyelv és kultúra magyarországi specialistái) készült beszélgetésekből származott. Ezt egészítették ki a virtuális terepmunkán keresztül gyűjtött ismeretek, internetes oldalakról, online magazinokból, dokumentumfilmekből, közösségi oldalakról származó publikus információk. Ezek, és minden más adat ebben a tanulmányban anonimizált módon, a résztvevők személyazonosságát elrejtve szerepel.

A teljes minta: 37 pár

A terepmunka során – nyilvánvalóan a teljesség igénye nélkül – 37 kínai-magyar működő vagy már megszakadt vegyes párkapcsolatot sikerült feltérképezni. Közülük 11 pár tagjaival készült interjú, és bár cél lett volna, csupán három esetben vállalkozott a beszélgetésre a pár mindkét tagja. A feltérképezett kapcsolatok közül többen reagáltak a megkeresésre, néhány adattal is szolgáltak, de a személyes beszélgetésre végül nem került sor. A formálisan meg nem interjúvolt párok közül 18 kapcsolatról egyetlen és gazdag, bár bizonyos vonatkozásokban hiányos adatok gyűltek össze, a 8 párról töredékesek és hiányosak.

Néhány vegyes párról, családról sok publikus információ volt elérhető a világhálón.⁴¹ A Kínai Magyar Kéttannyelvű Iskolának, mint a magyar és a magyarországi kínai világ egyik találkozási pontjának a nyomtatott sajtó és az elektronikus média rendszeres figyelmet szentelt. Több vegyes család tagjai, szülők és gyerekeik beszéltek az életükről, és mondták el dokumentumfilmeseeknek, hogy miért a kínai magyar iskolába járatják a gyerekeiket.⁴² Néhány vegyes házasságból származó fiatal ázsiai szépségverseny helyezetteként, vagy kiemelkedő sportteljesítménye miatt került a sajtó érdeklődési körébe.

Minden beazonosított párról igyekeztem megtudni, hogy a kínai fél hanyadik generációs és mikor érkezett Magyarországra, illetve, hogy férfi vagy nő-e, illetve milyen iskolai végzettséggel rendelkezik; hogy együtt élnek-e, és hogy Magyarországon, Kínában, vagy egy harmadik országban tartózkodnak hosszasabban, rendszeresebben; illetve, hogy milyen korcsoporthoz tartoznak. Próbáltam azt is kideríteni, hogy a felek milyen szinten beszélik partnerük anyanyelvét, vannak-e gyerekeik, és hogy a gyerekek beszélik-e és mennyire szüleik anyanyelvét. Lehetőség szerint igyekeztem megtudni azt is, hogy a pár formalizálta-e a kapcsolatát.

A vizsgálat során összeállt mintába került személyek életkora 27 és 83 év között volt, és a kapcsolatok is eltérő életszakaszban jártak, szerepelt köztük formalizált házasság, randevúzás, látogatásokon keresztül működő távolsági kapcsolat, különélés és válás. Ahol nem sikerült ezeket az adatokat közvetlenül beszerezni, a párok környezetében élő személyektől származó információt vettem figyelembe.

A kínai-magyar vegyes házasság témájáról beszélgetve a Magyarországon élő kínaiakkal közeli ismeretségben álló magyarokkal (kínai nyelvtanárokkal, tolmácsokkal, fordítókkal, a tajcsi és a kungfu művelőivel), két jellegzetes és egymásnak ellentmondó sztereotípiát fogalmazódott meg e kapcsolatok tipikus nemi összetételére vonatkozóan. Az egyik képviselői szerint jellemzően kínai nők léptek kapcsolatba

⁴¹ Ezek az adatok is anonimizálva jelennek meg ebben az írásban.

⁴² Az iskolára irányuló nagy médiafigyelem több kínai-magyar vegyes házasságban élő szülőt érzékelhetően visszafogott a kutatásban való részvételtől. A problémákkal küzdő kapcsolatban élő férfiak tapasztalataim szerint kevésbé voltak hajlandóak megosztani a vegyes házassággal kapcsolatos tapasztalataikat, függetlenül attól, hogy magyarok vagy kínaiak voltak-e.

magyar férfiakkal, a másik szerint meghatározóan kínai férfiak választottak magyar partnert. E vizsgálat véletlenszerű mintájába 18 kínai férfi és 19 kínai nő került.

A 37 párból 13 pár kínai tagja volt a migrációs motívumai, munkavégzése, érkezése időpontja szempontjából a „tipikus kínai migránsnak” tekinthető, aki a piacgazdaságba történő átmenet időszakában vállalkozási céllal az 1990-es évek elején érkezett, és aki a kutatás időszakában transznacionális nagykereskedelemmel foglalkozott. Közülük négyen voltak nők, kilencen férfiak. További három kínai férfi egyetemi tanulmányok céljából érkezett Magyarországra, magyar nőt vett feleségül, és vagy itt maradt az egyetem elvégzése után, vagy később a tipikus kínai migránsok vállalkozási céljaival tért vissza. Ha az utóbb említett három esetet is hozzáadjuk a korábban említett 13 „tipikus kínai vállalkozóhoz”, a vizsgálat számára láthatóvá vált kínai-magyar vegyes párokon belül ők így is kisebbségben maradtak.

Hét kapcsolat létrejöttének körülményeit nem sikerült feltérképezni. A fennmaradó harminc pár viszont a vizsgálati minta meglehetősen sokfélesége ellenére is két markánsan különböző mintázatba rendeződött és két nagyobb kapcsolati típust körvonalazott. A kategóriák kialakítása során támpontokat nyújtott Sofia Gaspar spanyolországi és olaszországi párokra kialakított tipológiája.⁴³ Az első csoport-hoz tartozó kapcsolatok a „diákszerelem” kategóriájába kerültek. Az elnevezést az a körülmény indokolta, hogy e kapcsolatok tagjainak többsége egyidőben és egy helyen folytatott egyetemi tanulmányai alatt ismerkedett meg Kínában, Magyarországon vagy egy harmadik országban. E párok résztvevői mindannyian hasonló iskolai végzettséggel rendelkeztek, mindannyian végeztek felsőfokú tanulmányokat. Ebbe a csoportba a mintából 17 pár került, közülük a kutatás időszakában csak két elvált vagy különélő pár volt, a kapcsolatok időtartama öt évtől ötven évig terjedt, és kapcsolatonként átlagosan egy-két gyermek született.

A másik közös jegyeket mutató kapcsolatfajta a „tipikus migráns vállalkozók” kapcsolati típusa, ezekhez volt sorolható a fennmaradó 13 pár. E kapcsolatok különböző forgatókönyveket követtek, elsősorban attól függően, mekkora volt a felek között az iskolázottsági különbség és mennyire tért el társadalmi osztályuk, hátterük. Ez a 13 kapcsolat jellemzően kevésbé tűnt sikeresnek, mint a „diákszerelem” kapcsolattípushoz tartozó viszonyok. A 13 párból 8 végződött különválással, további kettő a terepmunka időszakában évek óta krízisben volt, és nem működött olajozottan. Míg a kutatási minta „diákszerelem” kategóriájának tagjai többségükben magasan képzett személyek, kínai nyelvtanárok, egyetemi oktatók, és legalább egyikük, de gyakran mindkét fél beszélte partnere anyanyelvét, a nyelvi szakadék távolságot tartott fent a „tipikus kínai migráns vállalkozók” és magyar partnereik között.

⁴³ Gaspar, 2011.

Mélyfúrás: az interjúk

A kutatás során kínai-magyar párok tagjaival 14 formális interjút sikerült személyesen készíteni, elsősorban magyar nyelven. A témában további 4 beszélgetést sikerült megvalósítani a jelenségre nagyobb rálátással bíró két magyar és két kínai személlyel. Az interjúk néhány kigyűjtött adata látható az 1. táblázatban. Két interjú két ülésben zajlott. A 11 párt alkotó kínai személyek közül öten voltak férfiak, hatan nők. A 11 párból 8 kötött házasságot. A 11 kapcsolat számos vonatkozásban nagyon eltér egymástól. A megkérdezett párok kapcsolatának néhány adata szerepel az I. táblázatban.

A beszélgetőtársak és párjaik néhány demográfiai alapadatán túl nyitott végű kérdések segítségével igyekeztem megismerni a kapcsolat történetét, a migráció körülményeit, a pár vagy család nyelvtudását és nyelvhasználati stratégiáit, a szülői stratégiákat és gyakorlatot, a pár mindennapi életét, munkavégzését, otthoni munkamegosztását, a pár kínai és magyar baráti és családi társas kapcsolatait, illetve a kínaiak és a magyarok általuk tapasztalt és fontosnak tartott különbségeit.

Első beszélgetőpartnerem egy nyolcvanas éveiben járó egyetemi oktató volt, aki tudós férjét egy pekingi egyetemen ismerte meg az 1950-es években. Férjével és első gyermekükkel az 1950-es évek végén költözött Magyarországra, Budapesten élte le az életét, néhány évvel a találkozásunk előtt megözvegyült. Magyarul az egyik legfolyékonyabban kommunikáló kínai személy volt a kutatásban. Második interjúalanyom, egy harmincas éveiben járó kínainyelv-szakértő évek óta állt távolsági látogató kapcsolatban egy Kínában fontos állami hivatalt betöltő férfival. Magyarországon egyedül nevelte közös gyermeküket, de elmondása szerint közéletű terveikben a Kínában megvalósuló családjegyesítés központi elem volt. A tajsirajongó középkorú magyar közgazdász évekkel beszélgetésünk előtt vált el kínai feleségétől. Elmondása szerint a válás anyagi és pszichés szempontból egyaránt nagyon nehéz volt a számára. A negyedik párkapcsolati történetet a kínai vállalkozó férjétől különváltan élő, nagykamasz gyerekeiket egyedül nevelő középkorú magyar asszony tárta fel. Az utóbbi két pár esetében nagy kulturális és társadalmi távolság állt fenn a kínai és a magyar felek között. Az ötödik kapcsolatról a harmincas éveik végén járó magyar férj és kínai felesége is beszélt. Kínában ismerkedtek meg egy egyetemen, és két, Magyarországon született gyerekükkel Budapesten éltek. Nyolcadik interjúalanyom egy Magyarországon felnőtt kínai nő volt, aki egy fiatal magyar férfival járt együtt. Az általa elmondottak bepillantást engedtek a második generáció párválasztással kapcsolatos szempontjaiba. A következő, nyolcéves kapcsolat egy harmincas éveiben járó magyar nő szemszögéből tárult föl, aki egy olyan Budapesten élő középkorú sikeres kínai transznacionális vállalkozó férfival találkozgatott rendszeresen, aki nem sokkal a rendszerváltás után érkezett Magyarországra. A nyolcadik páros magyar tagjának elbeszéléséből egy válással végződő, évekig fennálló házasság képe bontakozott ki, ahol azonban

a gyerekek megtanultak kínaiul, és ezáltal mindkét szülő világához kapcsolódni tudtak. A kilencedik pár, amelynek tagjai Kínában, egyetemi környezetben ismerkedtek meg, Nyugat-Európában alapítottak családot. Egy magyar férj és egy kínai vállalkozó feleség alkotta a következő párost, amely az interjú időszakában harmonikusan működött, annak ellenére, hogy a feleség Magyarországon élő transznacionális vállalkozó rokonsága nem nézte jó szemmel a kapcsolatot, amelyből egy gyerek is született. Az utolsó pár egy több évtizede harmonikusan működő, „diákszerellem” típusú, többgyerekes házasság volt, ahol a kínai fél a szolgáltatások területén vállalkozott sikeresen Magyarországon.

A kínai-magyar párok tagjaival készült interjúk alapján számos vonatkozásban nagy volt a különbség e kapcsolatok és élethelyzetek között. Egy idős kínai hölgy egész felnőtt életét Magyarországon, magyar családtagjaival töltötte, egy tízéves korában érkezett kínai nő pedig még nem kötelezte el magát végleg a kapcsolatában. Egy magyar asszony távkapcsolatban nevelte Magyarországon kínai párjával közös gyermeküket. Egy kínai szakos magyar egyetemista beleszeretett egy lányba Pekingben, és a pár Magyarországon alapított családot. Egy másik páros tagjai évtizedekkel korábban ugyancsak egyetemi környezetben, nemzetközi diákként ismerkedtek meg egy afrikai országban. A kínai férj szakmai életútja a későbbiekben megegyezett az 1990-es években Magyarországon szerencsét próbáló migráns vállalkozók pályaképével. Ugyancsak más migrációs stratégiát jelez az eredetileg kínai férjével az USA-ba készülő, de csak Magyarorszáig eljutott kínai asszony, aki Budapesten elvált kínai férjétől, és egy magyar férfival kötött újabb házasságot. Kapcsolatuk és a férj számára küzdelmes válásuk történetét az elvált magyar férj elbeszélése tárta fel a kutatás számára. A feleség nem vállalt állást, és férjétől függött, ráadásul a párnak nem volt olyan közös nyelve, amelyet mindketten jól beszéltek volna. Ennek a kínai-magyar házasságnak a vonatkozásában különösen indokolt felidézni a párkapcsolati irodalom azon megállapítását, hogy a férj és a feleség eltérő módon tapasztalja meg ugyanazt a kapcsolatot, olyannyira, hogy a két verzió, azaz a férj házassága és a feleség házassága nem kapcsolható össze egy közös jelentésekkel teli verzióban.⁴⁴

A megkérdezett párok kapcsolatai eltérő életszakaszokban voltak. Egy házasság a férj halálával ért véget, kettő válással. A második leghosszabb kapcsolat különböző szakaszokon, köztük több külön élő időszakon ment keresztül, és az interjú idején válás lebegett a látóhatáron. A legrövidebb kapcsolat néhány hónapig tartott, a leghosszabb közel 58 évig.

Bár nem adnak teljes képet, ezek a beszélgetések belülről tárják fel a Magyarországon élő kínai-magyar vegyes párok élettapasztalatainak és mindennapjainak több aspektusát. A kutatás során gyűjtött adatok ráirányították a figyelmet arra,

⁴⁴ Efron Pimentel, 2000. 35.

hogy a házasság társadalmi jelenségek köre és fogalma, a vele kapcsolatos értékek és elvárások szociálisan és kulturálisan mélyen beágyazottak.

1. táblázat. *Áttekintő táblázat a 11 kínai-magyar párról, melyek tagjaival 2013 és 2017 között interjú készült*

Pár	#1	#2	#3	#4	#5	#6	#7	#8	#9	#10	#11
Nő ♀ / férfi ♂	♀ ♂	♀ ♂	♀ ♂	♀ ♂	♀ ♂	♀ ♂	♀ ♂	♀ ♂	♀ ♂	♀ ♂	♀ ♂
Kínai	+ -	- +	+ -	- +	+ -	+ -	- +	- +	+ -	+ -	- +
Kínai fél kereskedő/ vállalkozó	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+	+
Felsőfokú végzettség	+ +	+ +	- +	+ -	+ +	+ +	- +	- +	+ +	- -	+ +
Interjú készült	+ -	+ -	- +	+ -	+ +	+ -	+ -	+ -	+ +	+ +	- +
Házasságkötés	+	-	+	+	+	-	-	+	+	+	+
Válás, különélés	-	-	+	+	-	+	-	+	-	-	-
Közös gyermekek	+	+	-	+	+	-	-	+	+	+	+
Magyarországi lakhely	+ +	- -	- +	+ +	+ +	+ +	+ +	+ -	- -	+ +	+ +
Gyerekeknevelés nyelve a kínai is	- -	+ +		- -	+ +			- +	+ +	+ -	- -

A szociokulturális tényezők és a mobilitás, mint a párkapcsolati dinamika tényezői

Az interjúk során több olyan kulturális kondicionáltságú téma merült fel, amelyek a partnerrel való együttélésben fontos tényezőnek bizonyultak, és amelyekkel kapcsolatban beszélgetőtársaimnak sok mondanivalójuk volt. E témák közt szerepeltek értékek, normák, gyakorlatok és szociokulturálisan kondicionálnak vélt magatartásformákkal kapcsolatos megfigyelések. A kapcsolatok magyar tagjai a kínaiaknál valamivel explicitebb formában jelezték bizonyos kínainak vagy magyarnak tartott kulturális, érték, norma, viselkedésforma meglétét vagy hiányát a házastársuknál. A magyar résztvevők részéről bizonyos jellegzetesen kínainak vélt tulajdonságok (érzelmelek elrejtése, a kínai családi kultúra normái és elvárásai, a nukleáris család pénzköltésének szempontjai) több esetben is negatívan kereteződtek, más értékek (így a konzervatív családi értékek, a magas szintű munkakultúra) egyértelműen pozitívan. A továbbiakban ezek tárgyalása következik a kutatás során összegyűjtött empirikus adatok fényében.

Család, családi kultúra, szülőtisztelet, konzervatív értékek

A család fogalmának kulturális értelmezései, a szülőtisztelet, a családdal kapcsolatos normák, elvárások és gyakorlatok részletesen tárgyalt témák voltak a beszélgetések többségében. Amint a szakirodalmi áttekintésben láthattuk, a kínai családi kapcsolatokra irányuló kutatások feltárták a házasság szülői jóváhagyásának jelentőségét, valamint a házastársak szüleivel és rokonaival fenntartott tiszteletteljes kapcsolat fontosságát. Efron Pimentel eredményei azt mutatták, hogy a szülői jóváhagyás hiánya az általa vizsgált pekingi házasságok esetében összefüggést mutatott a házasság alacsonyabb minőségével.

A tekintélyelvű családi normák és gyakorlatok a magyar társadalomban is jellemzőek voltak. A családformák és a családi értékvilágok elmúlt évszázadát áttekintő munkájában Somlai Péter külön tárgyalja ezt, hangsúlyozva a gyermekek szülők iránti engedelmességének családon belüli kívánalmát.⁴⁵ Az utóbbi évtizedekben megfigyelhető volt a tekintélyelvű nevelési normák gyengülése Magyarországon, ugyanakkor ezek nem tűntek el teljesen.⁴⁶

A pár, házastárs rokonságával való kapcsolattartás 11 interjúból hétben részletesen tárgyalt téma volt. Több esetben okozott sorozatos feszültséget a kapcsolatban az, ahogyan a kínai fél igyekezett megfelelni a szülők, közeli rokonok és a tágabb nagycsalád iránti tiszteletadás és kötelezettségvállalás normáinak, illetve, ahogy a egyes pár az ezekből fakadó véleménykülönbségeket kezelte. Volt, ahol az keltett feloldhatatlan feszültséget, hogy a kínai fél szülei meghatározott vagy előre meghatározatlan időtartamra beköltöztek a párhoz magyarországi otthonukba. A magyarországi kínaiaktól és saját szüleitől bevallása szerint tudatosan távolságot tartó második generációs fiatal kínai nő azt emelte ki, hogy a kínai kolóniához tartozó kortársai közül többen szüleik nyomására elrendezett házasságot kötöttek, illetve, hogy életük szüleik folyamatos ellenőrzése alatt áll, a kommunikációs csatornáknak köszönhetően még akkor is, amikor a szülők Kínában vannak. A két kisgyereket Budapesten nevelő páros részletesen számolt be erőfeszítéseikről, hogy a kínai feleség nemrég nyugdíjba vonult, de viszonylag fiatal szüleit magukhoz költöztethessék Magyarországra.

Tekintve központi jelentőségüket a vegyesházasságú élethelyzetekben, különösen a transznacionális vállalkozók kapcsolataiban, álljon itt egy interjúidézet az eltérő családfogalmak percepcióinak érzékeltetésére. Az idézet egy magyar asszonnal készült interjúból származik, akit itt most Zsuzsának nevezünk, és akinek férje évtizedek óta egy sikeres transznacionális vállalkozó volt, aki kínai rokonaival dolgozott együtt a kereskedelmi vállalkozásában Magyarországon és Kínában,

⁴⁵ Somlai Péter: *Család 2.0 Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig*. Napvilág Kiadó, 2013.

⁴⁶ Somlai Péter – Tóth Olga: A házasság és a család változásai az ezredforduló Magyarországon. *EDUCATIO*, 2002/3. 339–348.

de egyéb helyszíneken is. Kapcsolatuk feszült és konfliktusokkal teli volt, Zsuzsa elbeszélése azonban segít megvilágítani ennek okait. Fontos kiegészítés, hogy a pár kapcsolata közel harminc éven át tartott, házasságukból öt gyerek született.

„Zsuzsa: Én ezt magamnak úgy tudom megmagyarázni, hogy hiába beszél az én férjem négy nyelven, bármilyen nyelven beszélnék, a fogalmak nem azt jelentik. Tehát, amikor azt mondom, hogy a családom, ő azt mondja, hogy a családom, nem ugyanaz jelenik meg a fejében. (...) A családom, az örökre az anyját-apját jelenti elsősorban. És az őseit. És persze minket is, a nagy családot, ahol valahol toldalékként mi is ott vagyunk, de nem mi vagyunk az elsődlegesek. Teljesen más a családnak a koncepciója. Mert ilyen az ő családképük. Mert elsősorban minden energiája és erőfeszítése elsősorban arra irányul, hogy a szüleinek megmutassa, hogy ő milyen jó fiú, és a szüleit maximálisan megtámogassa. Hát, mondjuk, én most egy szélsőséges példát mondok, azért ment tönkre többek között a mi házasságunk, mert minket soha, semmilyen szinten nem tartott el, úgy gondolta, hogy mivel én keresek is elég jól, ezért miért adjon ő a gyerekeire pénzt. Tartsam el én. És mindent, ami van, azt felhalmozok, és abból házat veszünk a szülőknek, éttermet veszünk az unokatestvéreknek otthon, Kínában. (...)

Nóra: De hát egy unokatestvér fontosabb kötelem?

Zsuzsa: Abban igen... igazából nem. Érzelmileg nem. Hanem az is a szülőknek szól. Hogy én milyen jó ember vagyok. És nemcsak a szülőknek személyesen, hanem hogy a szülő büszke lehessen rá az utcában, meg a kerületben. Tehát, hogy a szülőket segítsé. A szülőknek segítsen a szülők presztízsét följebb vinni, hogy amikor ők a többi öreggel beszélgetnek, madzsongoznak, akkor ők elmondhassák, hogy az ő gyerekük ezt vette, azt vette, így segítette a családot, úgy segítette a családot. Érted?”

Ez az idézet jól érzékelteti a család lehetséges eltérő kulturális értelmezéseit: az asszony számára a család nukleáris családját, férjét és gyerekeit jelenti, akiket érzelmek és bensőségesség kapcsol össze, a férj számára a család elsősorban a kínai rokonaiból álló tágabb családi csoport, amelynek tagjait a bizalom, a tisztelet és különféle kötelezettségek tartanak össze.

A „tipikus migráns vállalkozók” kapcsolatainak tagjaival a család kulturálisan kondicionált fogalmáról beszélgetve gyakran esett szó a gyermeki kötelességekről. A szülőtisztelet kínai ethosza és a hozzákapcsolódó tiszteletadási normák a szülők, az idősebbek és hatóságok irányába gyakran tárgyalt kérdései a család és a társadalom Kínára vonatkozó szakirodalmának. A szülőtisztelet norma- és magatartásrendszere hatással volt a kínai-magyar bensőséges párkapcsolatok létrejöttére, fejlődésére, időtállóságára és minőségére, különösen azokban az esetekben, melyekben nagy társadalmi és kulturális különbségek álltak fent a partnerek között.

(Itt meg kell jegyezni, hogy a szülőtisztelet normái nem ugyanolyan erővel voltak érvényben az egyes megismert esetekben.)

Egy szerző páros, Zhen Cong and Merril Silverstein a generációk közti segítségnyújtás és az idős emberek jólétének összefüggéseit tanulmányozta Kínában, vidéki környezetben. Az találták, hogy az idős szülőket egyértelműen a fiúgyermeküktől és családjától kapott segítség teszi a legelégedettebbé, ugyanakkor ezen belül is a fiúgyermek feleségétől érkező segítség bizonyult a legpozitívabb hatásúnak az idős emberekre. Ez azt jelezte, hogy a generációk közti segítségnyújtás és annak jóléttel való összefüggése kulturálisan előírt normákon alapult.⁴⁷

A kínai partner szülei felé irányuló segítségnyújtás több interjúban is megjelent témaként, bár keretezése és kezelése páronként eltérő volt, elsősorban attól függően, hogy a pár melyik kapcsolati típusba tartozott. A „tipikus migráns vállalkozó” kapcsolattípusban ezek nem riktán váltak feszültség és konfliktusok forrásaivá, míg a „diákszerlem” kapcsolattípus tagjai e családi feladatokat jellemzően könnyedebben, szoros együttműködésben oldották meg.

A családi kapcsolatok szakirodalmának megállapításaival egybecsengett egy kínai beszélgetőpartnerem véleménye, aki szerint bár nagyon gyorsan változnak ezek a viszonylatok a mai Kínában, különösen nagyvárosi környezetben, mégis, a konzervatív családi értékek és a szülőtiszteletet célzó nevelési stratégiák továbbra is érvényesek a kínai társadalom bizonyos csoportjaiban. Ellentétben a kínai családi szerepek és elvárások nemritkán kritikus megítélésével, a kínai partnert választó magyar nők közül hárman is úgy vélték, döntésükben fontos szerepet játszott saját, konzervatív családi neveltetésük, valamint az a hasonlóság, amelyet párjukban ezen a téren felfedeztek.

A család anyagi erőforrásainak felhasználása

A pár bevételeinek felhasználása, elosztásának szempontjai több beszélgetésben kaptak szerepet, leginkább a szűkebb és tágabb kínai rokonság tagjai felé érvényes, szociokulturálisan kondicionált kötelezettségek és felelősségvállalás összefüggésében. Nézeteltérések jellemzően abból fakadtak, hogy a felek számára máshol húzódtak a család határvonalai, és nem pontosan ugyanazokat a személyeket vélték a saját anyagi gondoskodási körükbe tartozónak. A pár bevételeinek felhasználása két pár esetében a kapcsolatot megrendítő, komoly konfliktushoz, küzdelmes jogi váláshoz, különváláshoz vezetett. Az egyik beszélgetés abba a folyamatba is bepillantást engedett, hogy egy transznacionális családi vállalkozást működtető kínai kereskedő által megtermelt bevétel miként áramlik Kínába a kereskedő családi kapcsolata mentén. A bevételek felhasználása kapcsolódik a szülőtisztelet fentebb tárgyalt problémaköréhez. A szülőtisztelet ily módon nem csupán kulturális

⁴⁷ Cong, Zhen – Silverstein, Merril: Intergenerational Support and Depression among Elders in Rural China: Do Daughters-in-Law Matter? *Journal of Marriage and Family*, Vol. 70, No. 3. 2008. 599–612.

sajátosság, hanem nagyon konkrét gazdasági jelentőséggel bír, hiszen Kínában a szülőkről való gondoskodás a gyerekek feladata, így a nemzetközi kapcsolatrendszernek egyes viszonylatokban létfenntartó jellege is van.

Transznacionalitás, transznacionális vállalkozás, nyelvismeret

Egy bevándorló által kötött vegyes házasság már önmagában transznacionális helyzetet hoz létre. Vajon milyen mértékig állt és hogyan valósult meg ez a kínai-magyar vegyes párok, gyereket nevelő családok esetében? Milyen formában jelentek meg életükben a transznacionalitás, a térbeli mobilitás, az egyidejű többes kötődés? Volt-e kapcsolat a migráns egyéni transznacionális stratégiái és a vegyes páron, vegyes családon belül formálódó transznacionális stratégiák között? Vajon a kínai-magyar vegyes párok gyermekeinek életét a transznacionalitás milyen módon határozta meg?

A transznacionalitás és a mobilitás a kínai migráns vállalkozók életmódjának egyik gyakran tárgyalt vetülete. A bevándorlók és a helyi társadalom tagjai közt létrejövő házasságok révén elkerülhetetlen módon különböző földrajzi térségekhez egyidejűleg fűződő társadalmi, rokonsági, vérségi kapcsolatok jönnek, jöttek létre. A transznacionális családi kapcsolatok alakulása szempontjából érdekes képet mutattak a kutatás látóterébe került viszonylatok, és eltérő mintázatok körvonalazódnak attól függően, hogy a párban a kínai fél kereskedő vállalkozóként, vagy más területen, alapvetően alkalmazottként vagy valamilyen szolgáltatóként dolgozott-e.

E kérdés terén nagy a jelentősége annak, hogy a migráns vállalkozók üzleti modelljében a családi kapcsolatok, és ezeken belül a tágabb nagycsaládon belüli kapcsolatok konstitutív szerepűek.⁴⁸ A transznacionális kapcsolati háló alapú üzleti modellben a kereskedelmi folyamat minden állomásán hídfoket működtet, gyakran közeli rokonok személyében. A magyarországi nyilvános cégjegyzéki adatok tanúsága alapján a magyar házastársak segítik kínai partnerüket a hivatalos magyar hídfoállások kialakításában, ám rendszerint nem rendelkeznek nyelvtudással, és a nincsenek tisztában a rokonsági szerepelvárások részleteivel. Továbbá a fentebb idézett Zsuzsához hasonlóan a bensőséges családi kapcsolatokról alkotott képük individualisztikusabb. A magyar házastársak, és itt a mintából elsősorban a magyar feleségekre utalok, több esetben nem tudtak vagy nem akartak megfelelni a férjük és a hagyományosabb szemléletű kínai rokonságuk által támasztott szerepelvárásoknak. A családi alapon működő transznacionális vállalkozásban betöltött munkakör egyes esetekben ellentétben állt az egyéni preferenciák és megfontolások által vezérelt szakmai pályával.

A megkérdezett párok helyzete e tekintetben is eltért egymástól. Az első pár élete javarészt a transznacionális korszak, a kommunikációs forradalom, a világháló térhódítása előtt élte le. A második pár Kínában élő férfi tagja elválaszthatatlanul

⁴⁸ Várhalmi, 2013.

szorosan kapcsolódott Kínához munkája és a vele járó felelősség, valamint családi kapcsolata miatt, magyar párjával és gyermekével fizikailag ritkán találkozott. Bár a harmadik pár gyakran utazott Kínába, és végül le is telepedett ott, a kínai feleség nem kezdett transznacionális vállalkozásba magyarországi élete alatt. A negyedik pár esetében a kínai kereskedő férj családi alapú transznacionális vállalkozást hozott létre és működtetett, ebben az értelemben kivételnek tekinthető. Ugyanakkor az apa nem tanította meg a gyermekeit kínaiul, és a férfi magyarországi családja a transznacionális gyakorlatoknak, működési módnak végül nem vált részesévé. A Pekingben megismerkedett pár tagjai Kína és Magyarország irányában egyaránt intenzíven ápoltak családi kapcsolatokat, kínai nyelvi munkájuk azonban alapvetően Magyarországhoz kapcsolta őket a kutatás időszakában. Lényegében a magyar és a kínai beszélgetőtárs egyaránt arról számolt be, hogy szívesen utazna gyakrabban, töltene több idő Kínában, és jelezték ennek anyagi korlátait is, mivel mindez drága dolog, és hacsak nincs transznacionális vállalkozásuk ez nem létszükséglet.

A vegyes párok és a gyerekek esetében a transznacionális mobilitás, mint létforma nehezen látszott megvalósíthatónak a kínai nyelv előzetes elsajátítása nélkül. Izgalmas és szerteágazó kérdés, hogy egy migrációs helyzetben, vegyes családban élő szülő miért nem tanítja meg a gyermekének saját anyanyelvét, különösen olyan esetekben, amikor házastársa nyelvét nem beszéli az anyanyelvét megközelítően magas szinten. A migráns szülői nyelvstratégiák nagyon sokfélék, és számos tényező befolyásolhatja őket; ráadásul a multikulturalitás átértékelődésével párhuzamosan jelentős változásokon mentek keresztül az elmúlt évtizedekben. A nyolc, egyébként évtizedeken keresztül létező, Magyarországon élő és gyerekeket nevelő párból három vegyes családban a szülők egyáltalán nem tanították meg a gyerekeiket kínaiul. Az élete nagyobb részét Magyarországon leélt kínai feleség kérdéseire, hogy egykor miért nem kínaiul beszélt a gyerekeivel, miközben magyar férje jól ismerte a nyelvet, azzal válaszolt, hogy akkoriban nem ez volt az elvárás, nem ez volt a korszellem. Utólag sajnálta, főleg, mert felnőttként gyerekei később ezt mulasztásként rótták fel neki. Egy nagykamasz gyerekeivel együtt élő kínai vállalkozó apuka elmondása szerint mélyen megbánta, hogy munkája miatt nem fordított kellő gondot gyerekei kínai nyelvtudására, amit megítélése szerint utólag pótolni már nem lehet. Egy másik kínai vállalkozó apa magyar felesége visszaemlékezése szerint saját magyar nyelvtanulását következetesen előtérbe helyezte a gyerekek kínai tanulásához képest. Az egyik megkérdezett családban a pár házasságkötése után Magyarországra költöző és velük közös háztartásban élő kínai nagymamának köszönhetően tanulták meg a gyerekek apjuk anyanyelvét. A közös gyereket Magyarországon egyedül nevelő mama számára kiemelten fontos volt, hogy a gyerek apjával tudjon kommunikálni, ezért megtanította őt kínaiul. Három pár esetében a családban a gyereknevelés egyik nyelve a magyar, a másik a kínai volt, ezek a gyerekek értettek és beszéltek mindkét nyelven. A Magyarországon nem vegyes

házasságban élő, nagyon intenzíven dolgozó kínai vállalkozók körében gyakran tapasztalt kiszervezett gyermekgondoskodási forma gyakori következménye, hogy életük első éveiben a gyerekek magyar gondozóik otthonában élve nem sajátítják el szüleik nyelvét.⁴⁹

Kulturálisan kondicionált érzelmek, érzelemnyilvánítás

A beszélgetés során több kérdés célozta meg a szerelemmel és az érzelmekkel kapcsolatos kulturális különbségeket, illetve azt, hogy azok kifejezésére milyen hatással van a kínai, illetve a magyar háttér. A kínai és a magyar interjúalanyok többsége egyetértett abban, hogy a gondolatok és az érzelmek elrejtése kínai jellegzetesség. Legidősebb, kínai beszélgetőtársnőm úgy vélte, hogy „a kínaiak megtartják maguknak az érzelmeiket”, a gyermekét egyedül nevelő magyar anyuka pedig úgy fogalmazott, hogy „a kínaiak nem engedik, hogy látszon rajtuk, mit éreznek. Egy kínai mindig elrejtí azt, ami számára a legértékesebb. Nem engedi, hogy látszódjék.” Az elvált magyar férj szerint kínai felesége éveken keresztül elrejtette előle valódi személyiségét és valódi érzelmeit. Egy magyar anyuka így beszélt kínai férje érzelmi megnyilvánulásairól összegyűlt tapasztalatairól: „a férjem nem mutatja ki az érzelmeit. Ők [a kínaiak] nem úgy szeretnek, ahogyan mi gondolkodunk a szerelemről. A gyerekei szintén azt érzik, hogy nem szereti őket. És ő nem érti, hogy miért gondolják, hogy nem szereti őket.”

Morál és munkaetika

A kínai személyközi kapcsolatokra, az élet szerteágazó területeit érintő erkölcs és az etika normáira, azok változásaira ugyancsak irányult kutatói figyelem az antropológia területén.⁵⁰ Az erkölcs és az etika kultúraspecifikus jellegére több interjúalany is utalt a beszélgetések során. Egyik magyar beszélgetőpartnerem nagyon pozitívan jellemezte kínai partnere erkölcsi elveit és az életét irányító etikai elveket, és összekapcsolta azokat a közösségi jóért való cselekvés kínai ideáljával. A kínai feleségétől elvált magyar férfi saját személyes negatív tapasztalatait egy nagyobb trend tágabb kontextusában értelmezve úgy látta, hogy létezik egy erkölcsileg kétes megítélésű „a külföldi férfiak anyagi kiforgatására szakosodott érdekházasság-ipar”, amelynek maga is áldozatául esett.

Kínai és magyar interjúalanyaim rendre szembeállították a magyar és a kínai munka ethoszát, és az összehasonlítás során magyarok és kínaiak megítélésében egyaránt a munkához való kínai viszonyulás jelent meg kedvezőbb megvilágításban. A vegyesházasság kihívásai, a család fogalmának szociokulturális értelmezései, valamint a munkaetika hármas összefüggésrendszeréről spekulálva érdemes felidézni Steven Harrell megállapítását. Harrell annak okait firtatta, hogy mi húzódhat a kínai

⁴⁹ Kovács Nóra: Transznacionális migráns vállalkozók gyermekgondozási stratégiái a gondozók tükrében: kínai gyerekek magyar otthonokban. *Regio*, 2019/3. 149–182.

⁵⁰ L. pl. Stafford, 2013; Kleinman et al., 2011.

munkamorál mögött. Szerinte a szocializáció és az anyagi haszonszerzés önmagukban elégtelen magyarázattal szolgálnak a Kínában érvényes munkagyakorlatokra. A szerző arra a következtetésre jutott, hogy a kínai szocializáció nem csupán a kemény munkát célozza meg, hanem a család javát szolgáló kemény munkát is.⁵¹

Összegzés, záró észrevételek

A kínai-magyar interetnikus párokra fókuszáló kvalitatív kutatás a magyarországi kínaiak integrációjának egy kevésbé feltárt jelenséghözjáróval összefüggésben készült. A egyes házasság nem bizonyult domináns párvalasztási stratégiának a Magyarországra érkezett kínaiak körében. A vizsgálat nem volt reprezentatív a magyarországi kínai népességre nézve, az állítások a megismert esetekre vonatkozóan fogalmazódtak meg.

A kutatási minta két eltérő típust körvonalazott. A „diákszerelem” típusba tartozó kapcsolatok jellemzően sikeresebbek és időben állandóbbak voltak, míg a „tipikus kínai vállalkozó” kapcsolattípushoz tartozók kevésbé tűntek tartósaknak és sikeresnek. A kutatási mintában szereplő kapcsolatok közül jellemzően azok tűntek tartósabbnak, ahol a kínai fél nő volt. A nem elvált vagy nem külön élő párok aránya 53% volt azoknál a pároknál, ahol a kínai fél férfi volt, és 87% azoknál a pároknál, ahol a kínai fél nő volt (az elvált/nem elvált adat öt esetben hiányzott).

A házasság szociológiai irodalma alapján azt feltételezhettük, hogy a homogám, azaz a hasonló tulajdonságokkal rendelkező partnerek közti kapcsolatok időben valószínűleg tartósabbnak, mint a heterogám kapcsolatok, melyekben a partnerek hátterei között nagy a különbség.⁵² A vegyesházasságot célzó tanulmányok jelzik, hogy minél nagyobbak a kulturális különbségek a partnerek között, annál nagyobb a kapcsolat megszűnésének a kockázata. Jelen kutatás eredményei megerősíteni látszanak a heterogámiahipotézist. Minél nagyobb társadalmi, kulturális, iskolázottságbeli, nyelvi különbség állt fenn a kínai-magyar felek között, kapcsolatuk annál kevésbé bizonyult tartósaknak és feszültségmentesnek.

A szakirodalom kiemelte a kínai családi kapcsolatok néhány jellegzetességét, és azt, hogy ezek viszonylag lassan változnak. A vegyes párok tagjaival készült interjúk alátámasztották a szakirodalom állításait a házasság és a család fogalmainak erős szociokulturális beágyazottságáról, és a családi szerepelvárások, valamint a szerelem és az erkölcs kulturálisan kondicionált fogalmairól. Bizonyos konzervatív értékek elsősorban a vidéki környezetből származó magyar személyek és az ide érkező kínaiak között kapcsolódási felületet jelentettek.

⁵¹ Harrell, Stevan: Why do the Chinese work so hard? Reflections on an entrepreneurial ethic. *Modern China*, Vol.11. No.2. 1985. 203–226.

⁵² Kalmijn, 1998.

Bár a migrációs szakirodalom alapján a befogadó országban eltöltött idő nagyon fontos tényező a bevándorlók párkapcsolatokon keresztül is megvalósuló integrációjában, és minden bizonnyal ez lesz a hosszabb távú trend Magyarországon is, főleg a kínai második generáció párválasztásának esetében, a terepmunka adatai egy másik irányú, a kutatási eredményeket megerősítő jelenséget is körvonalaztak: több kínai transznacionális alapon dolgozó kínai férfi partnerpreferenciái módosultak az életútjuk során: többen választottak kínai párt az első, magyar partnertől való válás, különválás után. A párkapcsolati kudarc, valamint a kulturális generativitás⁵³ együttesen játszhatnak szerepet a párkapcsolati preferenciák változásában, a homogámabb kapcsolatok kialakítására irányuló törekvésben. Fontos hangsúlyozni, hogy az utóbbi évtizedekben a házassággal, a családi kapcsolatokkal, a gyerekekkel, valamint a szülői gyakorlatokkal kapcsolatos elképzelések nagyarányú változáson mentek keresztül Kínában és Magyarországon is. Érdekes emellett felidézni, hogy a kutatás során megismert párok jó része évekkkel, egyes esetekben hosszú idővel a terepmunka előtt került kapcsolatba, így tapasztalataik a migrációs folyamat egy korábbi időszakát jellemzik.

Meg kell említeni azt is, hogy a magyarországi kínaiak a helyi nyelvet már jól beszélő, lényegesen beágyazottabb második generációjának helyzete a párkapcsolati piacon nagyon különbözik szüleik generációjától. A kínai-magyar interetnikus párkapcsolatok jövőbeli alakulása szempontjából ugyancsak jelentős, hogy a 2013 óta Magyarországra a letelepülési vízumkötvény-program keretében érkezett több ezer kínai bevándorló munkavégzése, életformája az 1990-es években munkavégzési céllal érkezettekétől eltérő habitusú népességet körvonalaz.

Sajnálatos módon a kutatásba több nőt, mint férfit sikerült bevonni, ezért az interjúk nyomán kirajzolódó kép inkább a női fél kapcsolatát, nézőpontját körvonalazza. Különösen szerencsés lett volna, ha az elemzésbe több kínai vállalkozó férfitől származó adat kerül be.

Bár a kutatás a kínai-magyar kapcsolatok bensőséges találkozási zónájára összpontosított, a kvalitatív adatokból kirajzolódó kép minden kutatói igyekezet ellenére a kínainál erőteljesebben jelenítette meg a magyar perspektívát.

A kutatás összefüggést állapított meg a társadalmi nem és az interetnikus párkapcsolati stabilitás, valamint a transznacionális mobilitás és a vegyes párkapcsolati instabilitás között a magyarok és kínaiak esetében.

Végül, több beszélgetőpartnerem emelte ki azt, hogy a partnerükkel meg tapasztalt érzelmi közelség, az intimitás és a bensőséges nagyban segítette őket a kulturális másság megértésében és elfogadásában, még azokban a kapcsolatokban is, amelyek zátonyra futottak. Egyértelmű, hogy a látszólag univerzális érvényű fogalmak, mint például a házasság és a család, eltérő kulturális értelmezései

⁵³ Erikson, Erik H.: *The life cycle completed*. Extended version with New Chapters on the Ninth Stage of Development by Joan H. Erikson. New York: W. W. Norton, 1997.

önmagukban nem kell, hogy a kínai-magyar kapcsolatok feloldhatatlan konfliktusához vagy kudarcához vezessenek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Barabantseva, Elena – Ní Mhurchú, Aoileann – Peterson, V. Spike: Introduction: Engaging geopolitics through the lens of the intimate. *Geopolitics*, 2019. 1–15. DOI: 10.1080/14650045.2019.1636558
- Barmé, Geremie R.: To Screw Foreigners is Patriotic: China's Avant-Garde Nationalist. *The China Journal*, No. 34. (1995). 209–234.
- Basch, Linda – Nina, Glick Schiller – Szanton Blanc, Cristina: *Nations unbound. Transnational projects, postcolonial predicaments and deterritorialized nation-states*. Gordon and Breach Science Publishers, 1994.
- Bélanger, Danièle – Tran Giang Linh: The impact of transnational migration on gender and marriage in sending communities of Vietnam. *Current Sociology*, 2011. Vol. (59)1. 59–77.
- Chua, Amy: *Battle hymn of the tiger mother*. Penguin Books, 2011.
- Chua, Amy: *The triple package: how three unlikely traits explain the rise and fall of cultural groups in America*. Penguin Books, 2014.
- Cong, Zhen – Silverstein, Merrill: Intergenerational Support and Depression among Elders in Rural China: Do Daughters-in-Law Matter? *Journal of Marriage and Family*, Vol. 70, No. 3. 2008. 599–612.
- Davin, Delia: *Woman-work: women and the Party in revolutionary China*. Clarendon Press, 1976.
- Davin, Delia: Book review on Domenach, Jean-Luc – Chang-Ming Hua (1987) *Le mariage en Chine*. Paris: Presses de la Fondation des Sciences Politiques. *The China Quarterly*, No. 113. (Mar., 1988.) 119–120.
- Davin, Delia: *Internal migration in contemporary China*. New York: St. Martin's Press, 1999.
- Dribe, Martin – Lundh, Christer: Inter-marriage and immigrant integration in Sweden: An exploratory analysis. *Acta Sociologica*, Vol. 2008. (51)4. 329–354.
- Efron Pimentel, Ellen: Just how do I love Thee?: Marital relations in urban China. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 62, No. 1. (Feb., 2000.) 32–47.
- Erikson, Erik H.: *The life cycle completed*. Extended version with New Chapters on the Ninth Stage of Development by Joan H. Erikson. New York: W. W. Norton, 1997.
- Harrell, Stevan: Why do the Chinese work so hard? Reflections on an entrepreneurial ethic. *Modern China*, Vol.11. No.2. 1985. 203–226.

- Hohmann-Marriott, Bryndl E. – Amato, Paul: Relationship Quality in Inter-Ethnic Marriages and Cohabitations. *Social Forces*, Vol. 87, No. 2 (Dec., 2008.) 825–855.
- Kalmijn, Matthijs: Inter-marriage and homogamy: Causes, patterns, trends. *Annual Review of Sociology*, Vol. 24. 1998. 395–421.
- Kalmijn, Matthijs – de Graaf, Paul M. – Janssen, Jacques P. G.: Inter-marriage and the risk of divorce in the Netherlands: The effects of differences in religion and in nationality, 1974–94. *Population Studies*, Vol. 59, No.1. (Mar., 2005.) 71–85.
- Kalmijn, Matthijs – van Tubergen, Frank: A comparative perspective on inter-marriage: Explaining differences among national-origin groups in the United States. *Demography*, Vol. 47, No. 2. (May 2010.) 459–479.
- Kleinman, Arthur [et. al.]: *Deep China. The moral life of the person. What anthropology and psychiatry can tell us about China today*. Berkely: University of California Press, 2011.
- Kovács Nóra: Transznacionális migráns vállalkozók gyermekgondozási stratégiái a gondozók tükrében: kínai gyerekek magyar otthonokban. *Regio*, 2019/3. 149–182.
- Kwok-bun, Chan (ed.): *International Handbook of Chinese Families*. New York: Springer, 2013.
- Nyíri Pál: Egy transznacionális „közvetítő kisebbség”: kínai vállalkozók Magyarországon. In: Feischmidt Margit (szerk.) *Etnicitás. Különbségteremtő társadalom*. Budapest: Gondolat – MTA Kisebbségkutató Intézet, 2010. 141–151.
- Nyíri Pál: Kínai migránsok Magyarországon: Mai tudásunk és aktuális kérdések. In: Hárs Ágnes és Tóth Judit szerk.: *Változó migráció – változó környezet*. Budapest: MTA ENKI, 2010. 147–171.
- Somlai Péter – Tóth Olga: A házasság és a család változásai az ezredforduló Magyarországon. *EDUCATIO*, 2002/3. 339–348.
- Somlai Péter: *Család 2.0 Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig*. Napvilág Kiadó, 2013.
- Song, Miri: Is inter-marriage a good indicator of integration? *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2009. 330–348. DOI: 10.1080/13691830802586476
- STADAT 1.7. Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok földrészek, országok és nemek szerint. (1995–)*(1/2) https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnvn001a.html?down=483
- Stafford, Charles (ed.): Ordinary ethics in China. *London School of Economics Monographs on Social Anthropology*, Volume 79. London: Bloomsbury, 2013.
- Watson, Rubie S.: Class differences and affinal relations in South China. *Man*, New Series, Vol. 16, No. 4. (Dec., 1981). 593–615.